

Veiledning - et mangesidig samarbeid

Rita Elisabeth Eriksen, Diakonhjemmet høgskole, Oslo

I dette kapitlet tar jeg utgangspunkt i veiledningsreisen som jeg hadde med førsteamanuensis dr. polit. Inger-Marii Tronvoll¹. Hun veiledet mitt doktorgradsarbeid (Eriksen 2007). Jeg ønsker å belyse noen sider ved veiledning med utgangspunkt i dette samarbeidet. Å erfare kan innebære å utforske, lære og å finne ut av noe. Mitt utgangspunkt er erfarte fenomener slik de har vist seg for meg. Fenomenene jeg beskriver er således min erfaringsbaserte kunnskap. Erfaringsbasert kunnskap forstår jeg som kunnskap om å være menneske og om verden livet leves i. I min erfaringsverden har Tronvoll og jeg praktisert veiledning som et samarbeidsprosjekt og vi har hatt en subjekt-subjekt-relasjon i dette arbeidet.

Hva er veiledning?

Veiledning ("supervision") kan forstås på ulike måter avhengig av sosial og faglig kontekst. I Engelsk blå ordbok fra 2009 nevnes 1) å instruere, 2) å overvåke (ha tilsyn med) og 3) å ledsage. I denne sammenheng vektlegger jeg disse tre forståelsesmåtene, da jeg har opplevd at min veileder har balansert i mellom dem alle tre på en velfungerende måte. Ad 1) Når veileder instruerer, viser hun eller informerer hun stipendiaten om hva hun skal gjøre. Ad 2) Veileder har påtatt seg et oppdrag og har ansvar for å overvåke at veiledningsprosessen videreutvikler seg. Målet for veiledningen skal nås. Ad 3) Ledsage innebærer å gå ved siden av, men samtidig se mulige alternative veier - ofte før stipendiaten gjør det.

1) Å instruere - Bruk av delegert makt i veiledning

Når en veileder påtar seg et veiledningsoppdrag, delegerer oppdragsgiveren makt til veilederen. Hun skal bidra til å gjennomføre veiledningsprosjektet, slik at gjeldende lover og

¹ Gratulerer med dagen, Inger-Marii! Jeg vil gjerne være med på å hylle deg i et festskrift og takke deg for god og utbytterik veiledning med mitt doktorgradsarbeid .

retningslinjer overholdes. Å instruere som veileder kan medføre at samarbeidspartene får en subjekt-objekt-relasjon. Veileder kan risikere å objektivisere stipendiaten ved å bruke ulike former for makt og hersketeknikker. Målet er ofte å kontrollere veilanden. Slik veilederatferd styrker sjelden gode samarbeidsrelasjoner. Imidlertid kan det i visse situasjoner være nødvendig å instruere. Slike situasjoner er sjelden, så denne siden av veiledning vil jeg nedtone.

I Tronvoll's avhandling fremhever hun brukermedvirkning som et sentralt begrep. Hun beskriver at fokuset for hjelpearbeidet i 1990-årene forskjøvet seg fra terapi til samarbeid og at begrepsbruken endret seg fra klient til bruker (Tronvoll 1999). Ett av hennes faglige idealer tror jeg er at "den andre" skal i sentrum, når hun samarbeider med noen. Imidlertid når hun er veileder, velger hun i visse situasjoner å representere sine mål ganske tydelig. Hun har for eksempel informert meg om sentrale formelle, organisatoriske og finansielle rammer for vårt samarbeid. Mang en gang så jeg ikke hvor veien videre gikk, men da instruerte hun meg om hva hun mente at jeg "skulle" og "ikke skulle". På den ene siden var det godt få hennes støtte til å avslutte en stadig pågående søking om forskningsmidler. På den annen side var det informativt å forstå viktigheten av at fakultetets skjemaer for doktorgradprosjektets fremdrift måtte prioriteres til rett tid. Jeg erfarte at dette skapte tillit og trygghet i vår samarbeidsrelasjon.

2) Å overvåke - Bruk av profesjonell kompetanse

Jeg satte stor pris på at Tronvoll ble oppnevnt som veileder for meg med all hennes profesjonelle kompetanse. Å kommunisere kan forstås som "å gjøre felles" (Store norske leksikon 2011). Min erfaring er at felles faglig kompetanse er sentralt å ha i veiledning. Slike samarbeidspartene har et begrepsapparat og et språk som medfører at de lettere forstår hverandre. Faglige samtaler med Tronvoll flyter lett. Vår felles faglige base i sosialt arbeid tror jeg er en medvirkende faktor til dette. Vi er begge sosionomer med embetseksamen i sosialt arbeid og har mange års erfaring fra praktisk sosialt arbeid og forskning. En av Tronvoll's hovedforskningsinteresser er teoretisk og metodologisk grunnlag for sosialt arbeid og helsevitenskap. All denne kompetansen gjør det utrolig interessant for meg å samtale med henne og jeg opplever at min veileder har brukt sine kunnskaper til å kvalitetssikre innholdet i samarbeidet vårt.

Å analysere kvalitative data er en tidkrevende ”runddans” mellom teori, empiri og metode (Wadel 1990). Som forsker med et fenomenologisk utgangspunkt var jeg ifølge Husserl ute etter å forstå opplevelser av fenomenet mestring, - slik verden fremtrer for en som opplever og oppfatter (Egidius 1994). Vi hadde en lang og møysommelig veiledningsreise med mange stoppesteder og blindveier. Min veileder viste stor fleksibilitet og motiverte meg med sitt engasjement. Parallelt med at vi deltok på møter eller konferanser i inn- og utland, benyttet vi pauser til å ha veiledning på diverse hotellrom. Tronvoll’s faglige kompetanse gjorde at hun forsto hvordan jeg tenkte i skriftlig materiale jeg ga til henne. Hun hadde en egen evne til å stille gode reflekterende spørsmål til mine tekster, slik at jeg kom videre i mine analyser. Dette tror jeg ble styrket av hennes interesse for erfaringsbasert kunnskap og refleksivitet i sosialt arbeid. Stor var min glede og mestringsopplevelse når vi hadde våre analytiske gjennombrudd. Sammen utviklet vi brukertypologier og diskuterte oss frem til konstruksjoner av modeller som mestringsmodellen og samspillsmodellen (Eriksen 2007).

Kunnskapen vi utviklet om brukeres hverdagsmestring, har inspirert meg til å prøve den ut i praksis. Nylig gjennomførte jeg et prosjekt hvor jeg utvidet teorigrunnlaget til oppgaveorientert tilnærming (OOT) (Epstein & Brown 2002; Fortune, McCallion & Briar-Lawson 2010) med systematisk fokusering på mestring – derav navnet oppgaveorientert **mestringstilnærming** (OOMT) (Eriksen 2011). Jeg hentet inspirasjon fra det praksisnære prosjektet ”Tiltak for unge rusmisbrukere” (TIUR) i Trondheim kommune (Tronvoll & Pedersen 2009). Målsettingene for begge prosjektene var å prøve ut tilnærminger for å utvikle tjenester i samarbeid med brukere med rusmiddelproblemer.

3) Å ledsage - Bruk av subjekt-subjekt relasjon

I de samfunnsvitenskapelige fagene er det et sentralt spørsmål hvorvidt mennesket skal betraktes som et *subjekt* som skaper sin verden, eller som et *objekt* formet av den verden han inngår i. Dette spørsmålet er også sentralt i vitenskapsteorien og representerer to motsatte filosofiske utgangspunkter. Mens positivismen baserer seg på sansedata (det direkte observerbare) uavhengig av subjektet, er man i fenomenologien opptatt av hvordan fenomener fremtrer for subjektet (Thornquist 2003). Hvordan skaper aktive mennesker sin verden og gjør sine erfaringer? Man vektlegger, beskriver og redegjør for deres erfarings- og meningsverdener. Fenomenologene ønsker å forstå menneskelige handlinger ut fra aktørenes

egen subjektive vurderinger. Fenomenologiens forståelse av mennesker som aktive subjekter var sentralt i vårt veiledningssamarbeid. Vi hadde således en subjekt-subjekt relasjon. Ifølge Thornquist er en grunnleggende forutsetning for en fenomenologisk tenkemåte at det finnes flere forestillinger av virkeligheten. Alle er gyldige, fordi virkeligheten oppleves ulikt sett fra det enkelte menneskets ståsted.

En veileder kan lett falle for fristelsen til å overøse stipendiaten med kunnskaper som hun har på området som stipendiaten skal forske på. Min veileder avsto fra å gi meg stadig gode, velmenende råd. Hun valgte å innta en ledsager-rolle, hvor hun gikk ved siden av meg i mitt tempo. Mange ganger så hun sikkert hvor veien videre gikk, men hun ventet klokkelig til jeg var moden til å bevege meg videre. Hun desentrerte og forsøkte å finne ut i hvilke retninger mine erfaringer og motivasjoner gikk. Andre ganger stilte hun gode spørsmål til refleksjon – uten å forvente at jeg skulle følge hennes faglige interesser. Hun nevnte muligheter og alternative forståelsesmåter som hun så eller foreslo en relevant bok, men jeg opplevde likevel at jeg sto fritt i forhold til mine faglige valg. Jeg måtte lære meg kunsten å leve med å ikke vite og at veien videre virket kaotisk. Karlsson tenker at for at veilanden skal erfare veiledning, må hun la veiledningen ta tak i seg, la den berøre seg og bevege seg. Veiledning kan være en hendelse, en situasjon, en relasjon, en stemning, et uttrykk et øyeblikk som man går inn i; - slik den eller det er eller slik den eller det viser seg som (Karlsson 2010). Nye teorier og nye briller måtte hentes frem for å oppdage flere nyanser i datamaterialet. Gang på gang overvant jeg uvitenheten og oppdaget nye kunnskaper og flere måter å forstå empirien på. Ved hjelp av diskusjoner med min veileder ble min søken mer meningsfull og min motivasjon ble styrket. Selv om fremdriften kunne gå i ulike retninger og i et ujevnt tempo, gikk arbeidet sakte, men sikkert fremover. Det styrket mine opplevelser av mestring å ha Tronvoll som samtalepartner og å oppleve at hun stilte opp ved behov.

Veien videre?

Med utgangspunkt i denne veiledningsreisen har jeg opplevd og lært at veiledning er samarbeid. Tronvoll og jeg skapte en doktoravhandling sammen. Samarbeidet har vært preget av gjensidig respekt og av å dele, men også utfordre, våre forståelser og erfaringer. Min veileder har ikke sett seg selv som ekspert og praktisert et objekt-subjekt forhold til meg. I stedet har hun vært en klar talskvinne for at jeg skulle erfare og reflektere selv. Hun har

vektlagt ulike posisjoner avhengig av hvor vi har vært i våre samarbeidsprosesser. Veiledningsprosessene kan være sammenfilteret og de kan være uoversiktlige. For å avgrense meg har jeg vektlagt å forstå vår veiledningsreise som en pendling mellom å instruere, å overvåke og å ledsage. Tronvoll har vært veileder i mange år og har god kompetanse som det. Som veiland opplevdes det for meg som essensielt å få delta aktivt i alle faser på reisen, samt at samarbeidet var basert på en subjekt-subjekt-relasjon. Veileder styrket mulighetene for det ved blant annet å anerkjenne mine ressurser fortløpende i prosessene vi befant oss i.

Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap (ISAH) ved NTNU står overfor en rekke utfordringer i utviklingen av fremtidige master- og doktorgradsprogrammer. I Norge har våre institutter ofte relativt små fagmiljøer. Røysum er bekymret for at begrepet ”sosial” brukes i liten grad. Det heter ikke lenger sosialminister, sosialdepartement, sosial- og helsedirektorat eller sosialkontor (Røysum 2009). ISAH har flere gode representanter med sosialfaglig kompetanse. Tronvoll har synliggjort og høynet kvaliteten innen forskning og undervisning særlig innen sosialt arbeids fagområde. Kompetanseutvikling er stadig viktig enten målet er forebygging, behandling eller rehabilitering - for eksempel ved å mestre hverdagen bedre. I en slik utvikling er veiledningsmetodikk og veiledningskompetanse helt sentralt.

Litteratur

Egedius, H. (1994). *Psykologisk leksikon*. Oslo: Tano Aschehoug.

Engelsk blå ordbok. (2009). Oslo: Kunnskapsforlaget.

Epstein, L. & Brown, L. (2002) *Breif treatment and a new look at the task-centered approach*. (4. Ed.) Boston: Allan & Bacon.

Eriksen, R. E. (2007). *Hverdagen som langtids sosialklient: - mestring i et (bruker)medvirkningsperspektiv*. Trondheim: Dr. polit. avhandling ved Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Norges teknisk naturvitenskapelig universitet.

Eriksen, R. E. (2011) *Sosialt arbeid med personer som trenger booppfølging. En beskrivelse og evaluering av systematisk boligsosialt arbeid i fire kommuner i Telemark*. (Rapport Nr. 2011/8). Oslo: Diakonhjemmet høyskole og Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Fortune, A., McCallion, P. & Briar-Lawson, K. (2010) *Social work practice research for the twenty-first century*. New York: Columbia University Press.

Karlsson, B. (2010) Fenomennær faglig veiledning. I Karlsson, B. & Oterholt, F. (red.), *Fenomener i faglig veiledning*. (s. 9 - 26). Oslo: Universitetsforlaget.

Røysum, A. (2009, 07.01). ”Sosial” er blitt et ikke-ord”. *Aftenposten*.

Store norske leksikon (2011) Å *kommunisere*. Lastet ned 19.10.2011 fra <http://snl.no/kommunisere>

Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori – for helsefag*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tronvoll, I.-M. (1999). *Barn, foreldre og de gode hjelpere: en studie av brukermedvirkning mellom familier med funksjonshemmede barn og hjelpere på kommunalt nivå*. Trondheim: Dr. polit. avhandling ved Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Norges teknisk naturvitenskapelig universitet og Norsk senter for barneforskning.

Tronvoll, I.-M. & Pedersen, H. (2009). *Tilgjengelig, tålmodig og kreativ. Sosialfaglig arbeid i Tiltak for unge rusmisbrukere (TIUR)*. (Rapport Nr. 2009/62). Trondheim: Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Norges teknisk naturvitenskapelig universitet.

Wadel, C. (1990). *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten*. Flekkefjord: SEEK.